

НЕ САДЗІСЯ НА ПЯНЁК...

У дзяцінстве я была дужа непаседлівай, нават непаслухмянай. Напэўна, таму са мной вечна нешта здаралася: то маме на калаўроце накручу сукаратак, то перад самай школай наступлю на цвік (нага распухла, як тая калода!), то на швейнай машынцы свой палец прашыю...

Але ж найбольшы жах давялося перажыць аднойчы ў лесе.

Падышла, значыць, наша чарга адпасваць кароў (іх тады многа было: у кожным двары па адной, па дзве, а то і па тры, не тое што цяпер: на трыста двароў — аж чатыры штукі!). Сабралі мы з татам статак. Я за ім ззаду іду, ледзьве паспяваю, бо малая, бо дзень яшчэ толькі займаецца, і спаць мне хочацца-хочацца, аж ножкі не ідуць... А тата — наперадзе крочыць. Ён паглядае, каб нейкая вельмі шустрая з рагуль не шмыгнула дзе ўбок, я ж павінна сачыць, каб ніводная з кароў не адсталая...

Такім вось парадкам гонім статак у лес, бо на калгасную сенажаць — бронь божа: бяды не абярэшся... А ў лесе, месцамі, нейкія прагаліны ёсць, а то і палянкі.

На адной з іх, бачу, трава сакавітая, высокая. Каровы адразу ж запыніліся і толькі хвастамі па-кручваюць — ці то ад аваднёў, ці то ад смакаты... А калі ім добра, то пастухам жа і пагатоў. Думаю: дай я адпачну крыху. Села на пянёк, вочкі заплюшчыла і... заснула.

Колькі часу прайшло, не ведаю. Гэта цяпер малыя кату па пятую, а ўжо з залатымі завушнічкамі ды мабільнымі тэлефонамі... Я ж нават пра гадзіннік не марыла.

Прахапілася, значыць, і сцяміць не магу, дзе я, чаму ў лесе, дзе дом, каторая гадзіна?.. А потым як хто бомкай па лбе: «А дзе ж каровы?!» Хачу паклікаць тату — ад страху голас прапаў. Ісці таксама не магу, бо ногі не трымаюць...

Але ж і сядзець ніяк не выпадае. Прабегла ў адзін бок у пошуках таты, кінулася ў другі, у трэці... Нідзе нікога няма! Нарэшце — хапіла розуму — стала прыглыдацца да слядоў: ага, каровы, як быццам, управа пайшлі? Я тады следам...

Потым тата казаў, што па лесе я прабегла недзе з кіламетр. Мне ж здалося, што цэлых дзесяць, а то і больш...

З радасці, што ўбачыла і статак, і тату, слёзы пацяклі ручаём.

Карацей, мне навука была: пасля гэтага выпадку падчас радовак я над кароўкамі, што называецца, крукам стаяла. Пра тое, каб прысесці адпачыць нават думак не было!

А тады...
Тата, дзякаваць богу, зусім не сварыўся. Можна, таму, што не на жарт напалохаўся і сам?
А. Сцяпанав,

Уздзенскі раён.

СМЕЛАСЦЬ ГАРАДЫ БЯРЭ!

Некалі Някрасаў пісаў, што руская жанчына: «Коня на скаку остановит, в горящую избу войдѣт». Мая гісторыя пра жанчыну нашу, беларускую, якая, апроч іншага, яшчэ і мужа ад хуліганаў адбіла. Вось як пра гэта расказала яна сама.

«У той вечар мы з Аляксеем вярталіся з пікніка. Нашы сябры на машыне падвезлі нас ледзь не да самага дома. А далей...

Ідзём, мы, значыцца, цераз двор, а насустрач — дзве мужчынскія постаці.

— Дай закурыць, — загадваюць мужу як у нейкім дрэнным кіно.

Той, цвярозы, ну напэўна ж, сказаў бы «Не куру», альбо «Не маю», што чыстай праўдай было б. Але ж ён — добра выпіўшы, а таму ўзъяўся даводзіць гэтым курцам (пры бліжэйшым аглядзе яны аказаліся маладымі і досыць здаровымі!), пра што папярэджвае Міністэрства аховы здароўя, як курэнне адбіваецца на патэнцыі... Адным словам, — чытаць мараль. Каму гэта можа спадабацца? Ды нікому!

— Заткніся! — кінуў адзін з хлапцоў. Ды яшчэ і размахнуўся, каб... стукнуць.

Шчасце, што ў майго рэакцыя добрая: ён паспеў адхіліць галаву. А ў выніку тым кулаком дасталася па твары... мне.

Сцярэпец такое я, вядома ж, не магла: мяне ніхто ніколі не біў!

— Ах ты, гад! — закрывала нападніку і замахнулася на яго цяжкой (кілаграмаў на дзесяць) сумкай з посудам, які мы бралі з сабою.

Хуліган быў таксама вёрткі — ад удару ўхіліўся, але гэта «распаліла» мяне яшчэ больш.

— Кулакі распусціў, бандзюга! — закрывала я, і сумка з посудам зноў засвістала ў паветры.

Хлопец яўна не чакаў нічога падобнага і ўрэшце... даў драпака. Я — пабегла следам за ім, а калі зразумела, што дагнаць не ўдасца, як той спартсмен-малатабоец, наўздагон яму ў абедзве

рукі запусціла сумку — прычым досыць трапна, бо пацэліла акурат у спіну, ад чаго хуліган праз некалькі няўпэўненых крокаў... такі занурыў галавой у траву.

— Ой, мусіць, забіла?! — сказала я мужу, які ў гэты час тузаўся з другім хуліганам.

Сіла слоў і сапраўды часам спрацоўвае лепш, чым кулак, бо той хуліган, пачуўшы пра забойства, таксама кінуўся наўцёкі, прычым — пад... рогат мужа.

— Ты чаго смяешся? — пытаюся ў яго.

— А ты паглядзі, — кажа Аляксей і паказвае пальцам, куды — канкрэтна — мне трэба глядзець.

Я азіраюся і таксама пачынаю рагатаць, бо відовішча там — яшчэ тое! Хуліган, які толькі што тузаўся з маім мужам, бяжыць першым. А следам за ім, кульгаючы, «нясецца»... «нябожчык», той самы, што я прыбіла».

...Не ведаю, як каму, а мне вось гэта гісторыя нагадала не аднойчы бачаныя «паядынкi» нашых ласкавых котак з вялікімі сабакамі.

А яшчэ — прыказку пра тое, што калі не можаш узяць нешта сілаю, то можна — розумам, альбо іншым спосабам ці, як у гэтым выпадку, смеласцю.

Валерый Гаўрыш,

г. Чавусы.

ДЗЕ ГЭТА ВУЛІЦА? ДЗЕ ГЭТЫ ДОМ?

У пачатку 80-х гадоў я з сям'ёй пераехаў з Хоцімска ў Бабруйск на так званае ПМЖ. Пасяліўся ў доме нумар 22, што на вуліцы Мінскай, уладкаваўся на працу і ў хуткім часе атрымаў першую на новым месцы зарплату. Хлопцы казалі, што гэта грэх не адзначыць, да таго ж на календары якраз была пятніца...

Я схадзіў у краму па гарэлку, узяў так званага «каленвала» коштам па 3 рублі 62 капейкі, і мы, чыста мужчынскай кампаніяй, добра-такі пасядзелі, пагаманілі. Але ж, дзякаваць богу, яшчэ пры памяці былі, бо вырашылі, што ў грамадскім транспарце нас, нецвярозых, лёгка могуць «замесці» ў выцвярэзнік, а таму па дамах трэба раз'язджацца на таксі.

Хлопцы пазванілі ў дыспетчарскую, машына падруліла аж да самых весніц, мы, як белыя людзі, паселі і паехалі. Таксіст, вядома ж, папытаўся — хто куды? Па ўсім выглядала, што мой дом на гэтым шляху самы першы, таму я пачаў тлумачыць, куды, канкрэтна, трэба кіраваць:

— Там, — кажу, — «асаблівае прыкмета» ёсць: на дахах чатырох дамоў з лямпачак заклік складзены: «Наш труд — тебе, Родина!». Дык на маім доме — слова «тебе».

Кіроўца тут жа сказаў, што будынкі гэтыя добра ведае, бо яны здалёку відаць.

І сапраўды, мы лёгка патрапілі на нашу вуліцу, у наш двор, а калі мая жонка адчыніла мне дзверы, я быў проста шчаслівы! «А ўсё, — меркаваў, — з-за чаго? З-за таго, што ёсць гэты заклік!...»

І толькі потым пераканаўся, што працуе ён не заўжды...

Ва ўсякім разе з Бабруйска, які і Хоцімска, я па-ранейшаму часта стаў ездзіць да сваіх бацькоў у вёску Баркалабаў — трэба ж было і праведваць, і нечым дапамагаць.

Дык вось у адзін з прыездаў я купіў там новыя лёгкія чаравікі — вярнуўся ў іх дамоў у Бабруйск, усё лета пранасіў. А тут «раптам» восень. Мне б абуць нешта іншае... І я ўспамінаю, што мае старыя туфлі засталіся ў вёсцы.

Невялікая, думаю, бяда: у Баркалабаў часцяком наязджае мая сястра з Мінска. Можна ёй сказаць і прывязе, бо па дарозе ж...

Сказаў. Выхадныя прайшлі. Не прывезла.

Паехаў па чаравікі сам, — а іх, высвятляецца, у вёсцы няма. Кажуць бацькі, што сястра забрала.

«Ну не сама ж іх, — думаю, — носіць?»

Тэлефаную ў Мінск. І чую, што яна заязджала ў Бабруйск, што дзверы ў нас былі замкнутыя, а таму мяшок з картопляй і каробку з маімі чаравікамі яна пакінула ў нашых... суседзяў.

Я нічога не разумею!

Таму сястра тлумачыць далей, і ў які гэта дзень было, і якой парою. А галоўнае, кажа, што ад'язджаючы, на дах нашага дома зірнула:

— Там, — даводзіць, — як ты і казаў, слова «труд» свяцілася.

— Я не мог такога казаць! — перапыніў я сястру. — Бо на нашым доме свеціцца слова «тебе»!

— А па мне дык што адно, што другое,— крыху памаўчаўшы адказала сястра. — Дом жа акурат такі самы!

Калі яна, родная, не змагла адрозніць мой дом ад суседняга, то ці варта тады здзіўляцца, што доктар Лукашын з Масквы апынуўся ў кватэры настаўніцы Шавялёвай у Ленінградзе? Я, напрыклад, гэтаму зусім не здзіўляюся.

Але ж рады, што ў нашым горадзе былі Дажынкі, што перад імі нашы аднолькавыя дамы пафарбавалі ў розныя колеры. Цяпер іх, напэўна, ужо не збытаеш?

М. Дзігалёў,

г. Бабруйск.

Рубрыку вядзе Валянціна ДОЎНАР.

dounar@sviazda.by

■ Неасабісты суб'екты

НЕЦІКАВАСЦЬ? НЕЦІКАЎНАСЦЬ!

Колькі слоў у абарону Рагачова і астатніх беларускіх паселішчаў

НЯДАЎНА з калегамі зайшла размова пра маючы адыцца ў Рагачове Дзень беларускага пісьменства. Гаварылі пра арганізацыю, пра цікавосткі, якія завабляць чытачоў, пра афармленне адмысловага павільёна. Пра тое, ці варта ехаць туды раней — падчас свята тым, хто на ім непасрэдна задзейнічаны, паглядзець сам горад наўрад ці ўдасца. «Няма чаго там раней рабіць». Горад абсалютна ніякі, звычайны савецкі райцэнтр»,— калега, якая гаварыла гэта, была вельмі катэгарычная, і не паверыць ёй было нельга: яна ўжо ездзіла туды нядаўна «на разведку»...

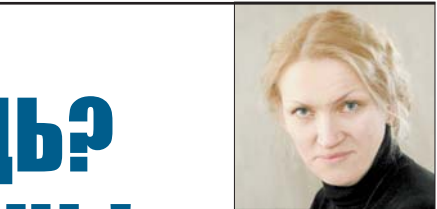
І ўсё ж я не паверыла ні яе словам, ні яе ўражаннем, і вам не раю. Таму што горад, які амаль дзевяць летапісных стагоддзяў стаіць на гэтай зямлі, не можа быць нецікавы ў прынцыпе. А калі ўжо пра сваё, асабістае: аднойчы напрыканцы верасня ён падараваў мне дзівосную, надзвычай цікавую сустрэчу, і гэта нашае знаёмства ў залатым святле сонечнай восні стала адным з самых прыемных уражанняў у жыцці...

МАГЧЫМА, так з самага пачатку атрымалася, бо ехала туды, перачытаўшы Караткевічаву «Ладдзю Роспачы», герой якой, вельмі сімпатычны Гервасій Выліваха, быў, як вядома, рагачоўцам. (Дарэчы, сам пісьменнік менавіта гэтага свайго героя лічыў «тыповым беларусам, які больш за ўсё любіць жыццё і Радзіму».)

І шмат чаго супала з тым, што напісана было ў той аповесці. Толькі дзеля таго, каб убачыць, «як Дняпро п'е Друць», варта было прыехаць у Рагачоў. Бо гэта сапраўды ўражае: калі стаіш на ўзвышшы, а літаральна пад нагамі зліваюцца дзве вялікія ракі, і далей ужо Днепр коціць свае воды адзін — больш паўнаводны і магутны. Вялікая рака кіруе жыццём у гэтых мясцінах сямлёвага, яна ўвесну дагэтуль вымывае з зямлі сведчанні жыцця старажытных людзей — менавіта тут выяўлены першабытныя стаянкі. (Мясцовыя школьнікі пасля паводкі збіраюць па берагах артэфакты, якія археолагі шукаюць пад пластамі зямлі.) А на аднапавярховых прыбрэжных вуліцах Рагачова і сёння ці не каля кожнай хаты пабачыш човен. І ўжо зусім нескладана паверыць і ўявіць, як на такім чоўне катаў калісь Выліваха дзесьці тут саму каралеву Бону Сфорцу...

Дарэчы, тое, што каралева-італьянка мела да Рагачова самае непасрэднае дачыненне, — зусім не выдумка. Яна сапраўды атрымала горад у падарунак ад яснавяльможнага мужа, бывала тут і нават пабудавала на Замкавай гары аднапавярховы будынак, як Кажуць даследчыкі, вельмі падобны да тых палацаў, што будавалі ў XVI стагоддзі на яе радзіме ў Італіі. Будынак той, няхай і апошнія паўтара стагоддзя занядбаны, стаяў на ўзвышшы да апошняй вайны. Пасля, як фактычна ад усяго горада, ад яго засталіся руіны, і аднаўляць ужо практычна не было чаго. Але ён застаўся на фота трыццатых гадоў, ёсць і дэтальны план збудавання. А значыць, ёсць у яго і надзея на адраджэнне: Ліда, Косава, Ружаны... Можна, калі-небудзь да спісу паселішчаў, дзе старажытныя будынкі вернутыя з небыцця, дадасца і Рагачоў?..

КАНЕШНЕ, можна казаць, што Рагачоў з пункту гледжання наяўнасці помнікаў архітэктуры — месца нецікавае па прычыне іх амаль поўнай адсутнасці. А вы ведаеце, чаму іх там няма? Сёлета даволі шмат пісалі пра 75-годдзе Рагачоўска-Жлобінскай аперацыі, падчас якой улетку 41-га нашыя войскі некалькі разоў пераходзілі ў контрнаступленне. Гэта аперацыя ды яшчэ гераічная абарона Магілёва паўплывалі на зыход слаўтай бітвы пад Масквой: фашысты затрымаліся на нашай тэрыторыі, бліц-крыг быў сарваны, да сталіцы яны падступіліся толькі зімой... Ды вось Рагачоў падчас той аперацыі нашы і фашысты адбівалі адзін у аднаго разоў сем. Нескладана ўявіць, што засталося ад горада ў тым пекле... І, пага-

дзіцеся, ведаючы гэта, ужо зусім па-іншаму ставішся да «тыповай забудовы савецкага райцэнтра»...

Можна сказаць, што тут больш фантомнага, чым рэальнага, як той неіснуючы палац каралевы. Да прыкладу, ля мясцовых могілак на ўскраіне горада ёсць месца, дзе, як сведчыць паданне, адбываліся падзеі, амаль дакументальна апісаныя ўсё тым жа Караткевічам у апавяданні «Паром на бурнай рацэ» (пралогу да рамана «Нельга забыць»). У 1863 годзе тут пакаралі смерцю ўдзельнікаў паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага. Адным з расстраляных быў Тамаш Грыневіч, прататып Усяслава Грынкевіча, а па некаторых звестках — продаж пісьменніка па мацярынскай лініі. Мясцовое паданне сцвярджае: каб гараджане не ўшанавалі памяць забітых, на месцы іх пахавання некалькі дзён, бы па пляцы, маршыравалі царскія салдаты. Праўда гэта ці не, невядома, але за паўтара стагоддзя рагачоўцы не далі таму месцу зарасці хмызняком ці былілём, а нядаўна там з'явіўся крыж і помнік...

А на ціхай вуліцы прыватнага сектара стаіць стары драўляны дом з высокімі вокнамі (*на фота*). Побач — гранітная пліта з надпісам: «Гэты дом доўгія гады быў творчым прытулкам выдатнага беларускага пісьменніка Уладзіміра Караткевіча». Сюды, на вуліцу Чкалова (цяпер яна нарэшце Караткевіча), пісьменнік часта прыезджаў у госці да дзядзькі. Яму тут адводзілі асобны пакой — у Рагачове Уладзіміру Сямёнавічу заўсёды добра пісалася. Вядома, што большая частка рамана «Каласы пад сярпом тваім» пісалася менавіта тут. Месцічы расказваюць, што ўранку часта можна было бачыць пісьменніка ў чоўне на Дняпры. І падняпроўскія кравіды, апісаныя і ў «Каласах...», і ў «Ладдзі Роспачы», абсалютна пазнавальныя. На месцы, дзе нібыта расла тая самая груша, апісаная ў першых радках хрэстаматыянага рамана, нават паставілі памятны знак...

ГЭТА толькі некалькі штыхоў з «портрэта» нецікавага Рагачова. Пры жаданні можна даведацца шмат больш, калі не глядзець павярхоўна, калі ўмець назіраць, а галоўнае — пагаварыць з дасведчанымі месцічамі. Маю тут на ўвазе не толькі Рагачоў — у кожным гарадку, у кожным мястэчку знойдзецца чалавек (мясцовы настаўнік гісторыі, супрацоўнік музея ці проста апантаны краязнавец), які ўсё раскажа і пакажа з задавальненнем. Такіх людзей варта шукаць і слухаць, бо тое, што ведаюць яны, не паведаміць ні адна энцыклапедыя і нават дасведчаны экскурсавод са сталіцы.

Так што, калі задумалі — смела кіруйцеся ў Рагачоў ці любое іншае паселішча нашай краіны. Не слухайце тых, каго той жа Караткевіч здэкліва цытаваў: «Ах-ах, мандаліні! Ах-ах, мусоны! //А ў нас так шэра! А ў нас так нудна!». Калі ёсць імпат і зацікаўленасць — абавязкова паўсюль знойдзеце адметную легенду ці быль нашай роднай зямлі.

А ў Рагачове, калі затрымацца да ранніх ужо прыцемкаў, можна ўбачыць, як дзівосныя яркіх месяца плыве над чорнымі бліскучымі пералівамі Дняпра, даганяючы сваё дрыготкае адлюстраванне на хвалях ракі. Акурят такі, пэўна, бачыла каралева Бона, калі Гервасій Выліваха паказваў ёй свет за сценамі палаца...

Алена ЛЯЎКОВІЧ. *alena@sviazda.by*